
UDK: 811.511.141'367.62(497.113)
81'26(497.113)
DOI: <https://doi.org/10.18485/25bghun.2021.ch2>

G. BOGÁR EDIT

Belgrádi Egyetem, Filológiai Kar, Hungarológia Tanszék

Egy, kettő, sok – vajdasági nyelvi tájképek. Az egy-, két- és többnyelvűség látható jeleinek nyomában

Összefoglaló

A jelen előadás, illetve az abból készített cikk egyes vajdasági településeken és utak mellett található feliratokat mutat be és elemez. Vannak köztük egy-, két- és többnyelvű szövegek, hivatalos táblák és magánjellegűek egyaránt. A fotók ismertetése előtt bemutatom a nyelvi tájkép mint kutatási téma egyes aspektusait, majd ismertetem a szerb alkotmánynak a nemzeti kisebbségekre vonatkozó részeit, valamint a kisebbségi törvénynek a nyelvhasználattal kapcsolatos cikkeit, ezenkívül az össz-szerbiai és a vajdasági etnikai összetételt a 2011. évi népszámlálási adatok alapján. A fényképeken látható feliratokat igyekeztem úgy bemutatni, hogy az egyes nyelvi jelenségek éppúgy nyilvánvalóak legyenek, mint a kódhasználat, valamint az egyes nyelveknek és írásrendszereknek az adott feliratban megfigyelhető dominanciája.

Kulcsszavak: nyelvi jogok, nyelvpolitika, egy-, két és többnyelvűség, kisebbségi nyelvek, nyelvi tájkép.

Szerbia valódi kincsesbánya a nyelvi tájképek iránt érdeklődőknek. Mivel az ország alkotmánya és törvényi szabályozása minden nemzetiség számára lehetővé teszi anyanyelvük használatát minden szinten, valamint a turistákra számítva sok helyen megjelennek idegen, azaz Szerbiában nem beszélt nyelveken is feliratok, ezenkívül a szerb szövegek hol cirill, hol latin, hol mindkét ábécével szerepelnek (erről részletesebben vö. Ivković 2015a és Ivković 2015b), a látható nyelv roppant

gazdag kutatni valót kínál a nyelvésznek. Jelen írásomban a Vajdaságban tapasztalt nyelvi változatosságot szeretném bemutatni, természetesen a teljesség igénye nélkül. Korábban már több fórumon bemutattam Szerbia különböző részein készült nyelvi tájképeket (2017-ben Jyväsckyläben a 16. nemzetközi kisebbségi nyelvi konferencián poszter-előadás keretében, 2018 januárjában a Tromsøi Egyetem és a Giellatekno meghívására a helyi számi kutatóknak és szociolingvistáknak egy másfél órás előadáson, 2017 októberében a Debreceni Egyetem éves síkfőkúti finnugor szemináriumán, ill. 2017 óta a pozsonyi szociolingvisztikai kurzusaimon minden évben). A jelen cikk kifejezetten a Vajdasági nyelvi helyzet látható jeleit próbálja feltárni, Szerbia többi része ez alkalommal kimarad, egy későbbi írásban majd azok is sorra kerülnek.

Előrebocsátom, hogy az itt elemzett fotók jelentős része saját felvétel, de vannak köztük olyanok is, amelyeket mások készítettek kifejezetten az én kérésemre, és egyet – a legmulatságosabbat – az interneten találtam. A fotók 2017 júniusa és 2019 szeptembere között készültek. A képek szerzőségét külön-külön nem tüntetem fel, erre mindenkitől engedélyt kaptam, de ezúton is szeretném megköszönni Marko Čudić, Mina Mastilović és Rajšli Emese szíves segítségét.

1. A nyelvi tájkép mint szociolingvisztikai kutatási terület

A nyelvi tájkép, másképpen szólva a „látható nyelv” a szociolingvisztikán belül viszonylag új kutatási terep, bár természetesen a két- és többnyelvű közösségek, területek helyzetét bemutató tanulmányok már olykor korábban is említést tettek ezekről a jelenségekről (de pl. Ronald Wardhaugh először 1986-ban megjelent, magyarul 1995-től hozzáférhető szociolingvisztikai tankönyvében sehol nem esik szó nyelvi tájképekről, az írott nyelv csupán a nyelvtervezésről szóló fejezetben kerül elő, de mintegy mellékesen (Wardhaugh 1995: 311–331); az 1998-ban megjelent magyar nyelvű, de nemzetközi szerzőgárdát és témákat felvonultató, Tolcsvai Nagy Gábor szerkesztette *Nyelvi tervezés* c. kötetben pedig még egyáltalán nem foglalkozik a nyelvi tájképekkel egyetlen cikk sem). Ahhoz azonban, hogy nagy mennyiségben készülhessenek jó minőségű felvételek, a

technika fejlődése is szükséges volt: ma már nem kell bonyolult felszerelésekkel nekiindulni a látható nyelvi jelenségek megörökítéséhez, az okostelefonok nagy felbontású kameráival képesek vagyunk olyan képeket készíteni, amelyek megfelelő minőségűek ahhoz, hogy közzétehetőek legyenek. A nyelvi tájkép fogalma a 20. század legvégén jelent meg a szociolingvisztikában, de a 21. század első évtizedének közepén vett csak nagyobb lendületet az ezzel foglalkozó tanulmányok publikálása úgy elméleti szinten, mind a mindennapok gyakorlatait bemutató leírások formájában. Ezek a cikkek, tanulmányok legtöbbször a két-és/vagy többnyelvűséggel összefüggésben vizsgálják a nyelvi tájképeket, mint ahogy a jelen cikk is teszi.

A nyelvi tájképek, mint Laitinen és Zabrodszkaja is utalnak rá Blommart, valamint Hélot, Barni, Janssens & Bagna nyomán, egyben a nyelvhasználók, kultúrák, ismeretek és nyelvek kapcsolatának jelzői is, és mindez egyben összefügg az emberek, gondolatok, ideológiák, áruk és sok minden egyéb mozgásának modern jelenségével, a globalizációval is (Laitinen and Zabrodszkaja 2014: 11). Ehhez hozzátenném, hogy ezen tényezők mellett igen jó indikátorai a nyelvi tájképek az egyes országok vagy területek (nyelv)politikájának és nyelvtervezési stratégiáinak is, mint a későbbiekben látni fogjuk. Hagan Peukert azt állítja, hogy a nyelvi tájkép a városi területek többnyelvű jeleivel foglalkozó részdiszciplína (Peukert 2015: 32), ám látni fogjuk, hogy Szerbia esetében nemcsak városok, városi feliratok, hanem a falusi és az út menti szövegek is rengeteg felfedezni és kutatni valót kínálnak.

A vajdasági magyar–szerb kétnyelvűséget sokan vizsgálják, elsősorban szerbiai (magyar) nyelvészek kutatási területe ez, számos cikk, tanulmány és monográfia jelent már meg a témában, ezek ismertetésétől már csak terjedelmi okok miatt is el kell itt tekintenem. Feltűnő azonban, hogy a nyelvi tájképek mint tanulmányozandó téma nemigen jelennek meg e munkákban: feltételezem, hogy a helyben élők számára az egyes feliratok annyira megszokottak, természetesek, hogy nem is érzik fontosnak ezekkel foglalkozni. Számomra mint félig-meddig kívülálló számára azonban sok érdekességet rejtettek. Elsőként persze, mivel

Belgrádban ismerkedtem meg a szerb mindennapokkal, az ottani feliratok és az autópálya mellett található táblák keltették fel a figyelmemet, csak később látogattam el délebbi és északabbi településekre, hogy felvételeket készítsék. A következőkben a Vajdaságban tapasztaltakat próbálom összefoglalni.

2. A nemzetiségi és nyelvi kisebbségek helyzete és törvényi szabályozása Szerbiában

Mielőtt a konkrét nyelvi tájképekre rátérnék, röviden ismertetem a kisebbségekre vonatkozó, jelenleg hatályos alkotmányos rendelkezéseket, valamint Szerbia nemzetiségi megoszlását.

2.1. A szerb alkotmány 79. cikke értelmében:

„A nemzeti kisebbségek tagjainak joguk van: a nemzeti, etnikai, kulturális és vallási sajátosságaik kifejezésére, őrzésére, ápolására, fejlesztésére és nyilvános kifejezésére; jelképeik nyilvános helyeken való használatára; nyelvük és írásuk használatára; hogy azokban a környezetekben, ahol az összlakosság jelentős számarányát képezik az állami szervek, a közmegbízattal felruházott szervezetek, az autonóm tartomány és helyi önkormányzatok szervei, anyanyelvükön folytassák az eljárásokat; az anyanyelvű oktatásra az állami és az autonóm tartományi intézményekben; oktatási magánintézmények alapítására; saját nyelvükön használni családi és utónevüket; azokban a környezetekben, ahol az összlakosság jelentős számarányát képezik a hagyományos helyi elnevezéseket, az utcaneveket, a településeket és topográfiai jeleket saját nyelvükön kiírni; saját nyelvükön teljes körű, kellő idejű és elfogulatlan tájékoztatásra, ideértve az értesítések és eszmék kifejezését, fogadását, közlését és cseréjét is; saját tömegtájékoztatási eszközeik megalapítására, a törvénnyel összhangban”

(http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotman_y_srb.pdf).

2.2 A kisebbségi törvény meghatározása alapján „nemzeti kisebbség a Szerb Köztársaság állampolgárainak minden csoportja, amely számbelileg eléggé

reprezentatív, bár kisebbséget képez a Szerb Köztársaság területén és a lakosság valamely olyan csoportjához tartozik, amely hosszantartó és szoros kapcsolatban áll a Szerb Köztársaság területével, ám olyan jellegzetességekkel bír, mint a nyelv, a kultúra, a nemzeti vagy etnikai hovatartozás, a származás vagy vallási hovatartozás, ami alapján különbözik a többségi lakosságtól...” (http://www.mnt.org.rs/dokumentum/torvenyek-es-egyeb-jogi-dokumentumok-magyar-nyelven).

A magyarországi kisebbségi törvénytől eltérően tehát a nemzeti kisebbség definíciója Szerbiában nem tartalmazza az adott csoport „hosszantartó” kapcsolatának pontos időbeli meghatározását (mely Magyarországon legalább 150 év). További jelentős eltérés az európai szabályozásoktól, hogy a települési kétnyelvűség elismerésének nincs minimális létszámot előíró korlátja, épp ellenkezőleg: „A helyi önkormányzati egység alapszabályával kötelezően bevezeti hivatalos egyenrangú használatba a nemzeti kisebbség nyelvét és írását amennyiben területén azon nemzeti kisebbséghez tartozó személyek százalékaránya a legutóbbi népszámlálási adatok szerint eléri az összlakosság legkevesebb 15%-át” (kisebbségi törvény, 11. szakasz). Ez az egyedülálló korlát valójában kötelezi az önkormányzatokat, hogy a 15 százalékos arányt elérő nemzetiségek esetében annak nyelve is egyenrangú legyen a többségi nyelvvel. Később részletezi is a törvény, mit is jelent ez az egyenrangúság: a hivatalos használaton kívül ide tartozik a közigazgatási és bírósági eljárás, a közhatalmi jogosítvánnyal felruházott szervek és a polgárok közti kommunikáció, közokiratok kiadása, hivatalos nyilvántartások és személyiadat-gyűjtemények vezetése kisebbségi nyelven is és ezek teljes érvényű elfogadása, a szavazólapokon és választási anyagokon, valamint a képviselő-testületek munkájában való nyelvhasználat. Hasonló kötelezettséggel tudtom szerint sehol máshol nem találkozhatunk, ezzel a szerb kisebbségi törvény a legmegengedőbb egész Európában – más kérdés természetesen mindezen elvek megvalósulása a gyakorlatban.

2.3. De mégis hány nemzetiség érintett ebben a szabályozásban? A 2011. évi népszámlálás nemzetiségre vonatkozó adatai csökkenő nagyságrendben a következők:

Szerbek: 5 988 150

Magyarok: 253 899

Romák és sintik: 147 604

Bosnyákok: 145 278

Horvátok: 57 900

Szlovákok: 52 750

Montenegróiak: 38 527

Vlachok: 35 330

Románok: 29 332

Jugoszlávok: 23 303

Macedónok: 22 752

Muszlimok: 22 301

Bolgárok: 18 543

Bunjevácok: 16 706

Ruszinok: 14 246

Goraniak: 7 767

Albánok: 5 809

Ukránok: 4 903

Németek: 4 064

Szlovénok: 4 033

Oroszok: 3 247

Egyéb: 17 558

(<http://popis2011.stat.rs>,
<https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B0>)

Mint a felsorolásból is látszik, ezek az önbevalláson alapuló adatok nem mindig tekinthetők megbízhatónak. Egyrészt nem tudhatjuk, hogy a kettős identitású és/vagy kétnyelvű személyek melyik nemzetiséghez tartozónak jelölték magukat, ezért könnyen előfordulhat, hogy egyes nemzetiségek létszáma az itt láthatónál magasabb vagy alacsonyabb. Másrészt van két olyan kategória, amelyet (ma már) nem lehet nemzetiségként elkönyvelni: a jugoszláv és a muszlim. Meglátásom szerint jugoszlávnak olyanok vallhatták magukat, akik vegyes házasságból származnak, mindkét szülő nemzeti és nyelvi identitását magukénak érzik, és nem akartak választani a kettő közül. A muszlim pedig – bár első ránézésre nem nemzetiségi, hanem vallási besorolásnak tűnik – történelmi okokból mégis belefér a népcsoport kategóriájába: a volt Jugoszláviában a mohamedán vallású szlávokat hívták így, és mind a mai napig sokan vallják magukat muszlim nemzetiségűnek. Hogy az „egyéb” csoportba pontosan kik tartoznak, azt nem tudni pontosan, feltehetőleg a lentebb, a nemzetiségi tanácsok között szereplő etnikumok tagjait sorolták ide.

2.4. A kisebbségi törvény negyedik fejezete szabályozza a Nemzeti Kisebbségi Tanács jogait és kötelességeit. Ezt a kormány alakítja meg és annak állandó munkatestületként működik (18. cikk). A tanács feladata

„követni és megvitatni a nemzeti kisebbségek jogérvényesítésének állapotát és a nemzetek közötti viszonyokat a Szerb köztársaságban; intézkedéseket javasolni a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek teljes és határos egyenjogúságának fejlesztése érdekében; követni a nemzeti kisebbségek együttműködését az állami szervekkel, valamint a tartomány és helyi önkormányzati egységek szerveivel; megvitatni a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsainak működésének feltételeit és intézkedéseket javasolni e tárgykörben; követni a Szerb Köztársaság a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak tárgykörébe tartozó nemzetközi kötelezettségeinek megvalósítását; megvitatni megkötésük folyamatában azon nemzetközi megállapodásokat, amelyek a nemzeti kisebbségek helyzetére és jogaik védelmére vonatkoznak; megvitatni a nemzeti kisebbségek jogérvényesítésére vonatkozóan jelentős törvény- és egyéb jogszabálytervezeteket és ezekről

véleményt nyilvánítani a Kormánynak, valamint a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsai javaslatára megerősíteni a nemzeti kisebbségek szimbólumait, jeleit és ünnepeit” (uo.).

A 19. szakasz rendelkezik a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól, melyek „az önkéntesség, választhatóság, arányosság és demokratikusság elvei szerint létesülnek”, jogi személyekként működnek, képviselik a nemzeti kisebbség a kultúra, oktatás, tájékoztatás és hivatalos nyelv- és íráshasználat területén, intézményeket hozhatnak létre. E tanácsokat nem kötelező megalapítani, a nemzetiségek önállóan dönthetnek arról, kívánnak-e élni ezzel a lehetőséggel.

Érdekes összevetni a népszámlálásban előforduló nemzetiségeket a törvényi lehetőség alapján létrehozott nemzetiségi tanácsokkal: nem minden, fentebb felsorolt nemzetiségnek van tanácsa, miközben van olyan nemzetiségi tanács, amely nem szerepel a népszámlálási adatokban.

A 2011-es etnikai összetételben nevesített nemzetiségek közül létrehozták saját nemzetiségi tanácsukat a következők: albán, bolgár, bunyevác, bosnyák, horvát, macedón, magyar, montenegrói, német, orosz, roma, román, szlovák, szlovén, ukrán, vlah; a fentebb bemutatott etnikai összetételben nem szereplő nemzetiségi tanácsok pedig az askáli, görög, egyiptomi, cseh és zsidó. Nincs tehát kisebbségi tanácsa a két nem valódi nemzetiségnek (jugoszláv és muszlim), ezenkívül a ruszinoknak, goraniaknak, oroszoknak.

2.5. Szerbia egynyelvű ország abból a szempontból, hogy az ország egyetlen, mindenhol hivatalos nyelve a szerb. Többnyelvű azonban olyan módon, hogy a nemzeti kisebbségeknek a két- vagy többnyelvű területeken, akár tartományi, akár települési szinten joguk van anyanyelvük használatára a magánéleten kívül a hivatalos fórumokon, oktatásban és médiában is. A Vajdaság egyedülállóan soknyelvű, a tartományban hat hivatalos nyelv létezik, bár nem mindegyik itt élő nemzetiség nyelve hivatalos mindenhol.

A 2011-es népszámlálás adatai alapján a tartomány etnikai összetétele a következő; zárójelben a százalékos arányszám:

Szerbek: 1 289 6345 (66,75)

Magyarok: 251 136 (13,00)

Szlovákok: 50 321 (2,6)

Horvátok: 47 033 (2,43)

Romák: 42 391 (2,19)

Románok: 25 410 (1,31)

Montenegróiak: 22 141 (1,14)

Bunjevácok: 16 469 (0,85)

Ruszinok: 13 928 (0,72)

Jugoszlávok: 12 176 (0,63)

Ukránok: 4 202 (0,21)

Egyéb: 31 681 (1,64)

Regionális kötődésű: 28 567 (1,47)

Nem nyilatkozott: 81 018 (4,19)

(<https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%98%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>)

A nem nyilatkozók viszonylag nagy számát nem tudom mivel magyarázni, a jugoszlávok esetében pedig ugyanaz lehet a motiváció, mint az országos felmérésben. A regionális kötődés valószínűleg azt jelenti, hogy ennél a kérdésnél egyesek úgy válaszoltak, hogy ők vajdaságiak, bácskaiak, bánátiak stb., de erre biztos adatot, magyarázatot sehol nem találtam.

A fenti etnikumok közül hatnak a nyelve hivatalos a Vajdaságban: a szerb, a magyar, a szlovák, a horvát, a román és a (vajdasági) ruszin – utóbbinak a nyelvi státusza a szlavisták körében is vitatott, többen csak nyelvjárásnak tartják, ez a kérdés azonban túlmutat a jelen cikk témáján. A vajdasági nemzetiségek nyelvei közül tartományi szinten tehát nem hivatalos a roma, a montenegrói, a bunjevác, a macedón, az ukrán, illetve ide tartozna a jugoszláv is, ha lenne ilyen nyelv. Települési szinten azonban a roma kivételével mindezen nyelvek léteznek hivatalos használatban. (A roma szintén nem tekinthető nyelvnek, csak

nemzetiségnek, hiszen több roma nyelv is használatban van a népesség körében, ám sajnos egyik sem hivatalos sehol.)

3. Vajdasági nyelvi helyzet a fényképek alapján

Induljunk el most nyelvi tájképeket felfedezni a Vajdaságban. Mivel ilyen mennyiségű fotó elhelyezésére a konferenciakötetben nincs lehetőség, a látottakat verbalizálom, illetve a felvételeken szereplő feliratok szövegét betűhív átírásban közlöm.

3.1. A határon

A határt átlépve az átkelők mindkét oldalán kétnyelvű, szerb és angol feliratok fogadják az utazót: *Република Србија – Republic of Serbia, Добродошлицу – Welcome* (Horgos, autópálya), ill. *ГРАНИЧНИ ПРЕЛАЗ ХОРГОШ – GRANIČNI PRELAZ HORGOS – BORDER CROSSING HORGOS* (Horgos, közúti átkelő). Azaz az autópályán a szerb szöveg csak cirillel, míg a kishatáron mindkét ábécével olvasható. A vámfolyosókat azonban csak latin betűs szerb szöveg jelzi: *BEZ CARINE – ROBA ZA CARINU*. (Összehasonlításképpen: a magyar oldalon szerb feliratok is várják az utast, pl. Ásotthalmon négy nyelven, magyarul, németül, angolul és szerbül adják meg az információt – igaz, Ásotthalom neve magyarul, a többi rész pedig szerb cirillel szerepel.)

3.2. A nemzetközi utak mentén

Az autópályán továbbhaladva egyetlen információs táblát találunk csak Vajdaság-szerte, amelyen magyarul is olvasható irányjelzés, a palicsi turisztikai központét: *Тур. комплекс Палић – Tur. kompleks Palić – Turisztikai központ Palics*. (Megjegyzendő, hogy ez a szerb útkezelő hivatalos tábláján látható, míg maga a palicsi turisztikai központ csak szerbül, latin betűkkel és angolul hirdeti magát a sztráda mellett: *Palić – Turistički kompleks – The Tourist complex* (sic!).) Minden más csak szerbül van kiírva, legtöbbször mindkét ábécével, pl. *Суботича – Subotica – север* (a *север* ‘észak’ csak cirillel). Kishegyes község elhelyezett egy többnyelvű üdvözlőtáblát a sztráda mellett, ezen a szerb és a magyar egymás alatt, azonos betűmérettel látható, alatta angol, német és olasz felirat található,

jóval kisebb betűkkel: *DOBRODOŠLI NA TERITORIJU OPŠTINE MALI IDOŠ – KÖSZÖNTJÜK KISHEGYES KÖZSÉG TERÜLETÉN – WELCOME TO MUNICIPALITY OF MALI IDOŠ – WILLKOMMEN IN GEMEINDE MALI IDOŠ – BENVENUTI NEL COMUNE DI MALI IDOŠ.*

3.3. Országúton

Ha azonban letérünk az autópályáról, és kétnyelvű településre érünk, a falu vagy város neve annyi nyelven olvasható, ahány nyelv van ott használatban, mégpedig azonos betűmérettel, ezenkívül egyéb információkat is megadnak a kisebbségi nyelveken is, pl. *Бачка Топола – Bačka Topola – Topolya – Бачка Тополя – Bácska Topola* (szerb cirill és latin, magyar, ruszin és szlovák), ill. *НАСЕЉЕ ПОД ВИДЕО НАДЗОРОМ! – A TELEPÜLÉS VIDEÓ FELÜGYELET ALATT!* (Zenta város elején található felirat.) A kisebbségi nyelvű útjelző táblák kihelyezését egyébként nem tiltja semmi, a szerb útkezelőnek (Putevi Srbije) azonban nem kötelessége a kisebbségi nyelvek használata a többnyelvű települések jelölésekor. Ahol a helyi közösség akarja, kitehetők az előjelző táblák kisebbségi nyelven is, ilyenrel azonban csak a hivatalosan albán kétnyelvű Preševóban találkoztam. Megjegyzendő viszont, hogy a külföldi városneveket az autópályán csak a nemzetközi formában, ill. az adott ország nyelvén írják ki, szerbiül nem: *Budapest* például csak ebben a formában szerepel, a szerb név (*Budimpešta*) sehol nem látható útközben – ez a gyakorlat teljesen eltér a magyartól, ahol első helyen a magyar név áll, csak azt követi a jelenleg hivatalos (pl. *Bécs – Wien*). Érdekes ugyanakkor, hogy a Putevi Srbije mobiltelefonos alkalmazásának interaktív térképén a szerb–magyar kétnyelvű településnevek szerb cirillel és magyarul is fel vannak tüntetve, mégpedig elől a magyar, utána a szerb, pl. *Szenttamás – Србобран*.

A két- vagy többnyelvű településnevek persze nem mindenkinek tetszenek. 2019 nyarán átautóztam egy Kljajicevo nevű falun Zombor közelében. A lakott terület előtti táblán a harmadik, legalsó sort valaki fekete festékkel lefújta. Akkor nem tudtam felírni a település nevét, azt se tudtam, milyen nyelvű nevet festettek le. Néhány nap múlva megint arra jártam, akkor már láttam: magyar név volt,

Kerény. Az önkormányzat időközben helyreállította a feliratot. Újabb két nap elteltével valakik megint lefestették. Legközelebb már le tudtam fotózni ezt az állapotát, aztán a másik irányból szintén érdekes jelenségnek voltam tanúja: ott csak lekaparni próbálták a magyar nevet, de a sárga alapon még látszottak a fehérre váltott betűk. Utánaérdeklődtem zombori ismerősöknél, és megtudtam, hogy rendszeres ez a játszma az ismeretlen festékfújó(k) és az önkormányzat között. Kerény lakossága ugyan 93 százalékban szerb, a magyarok csupán 0,51 százalékot tesznek ki, a történelmi hagyományok miatt azonban a falu vezetése fontosnak tartja a magyar név feltüntetését is (érdekes ugyanakkor, hogy a német *Kernei* nevet nem írják ki, holott a 18. századtól kezdve egészen a második világháborút követő kitelepítésekig a bácskai svábok alkották a falu lakosságának többségét). Hasonló jelenségek más, főleg kisebb településeken is előfordulnak, festékekkel eltávolított helynevet egyet-kettőt láttam máshol is.

3.4. Hivatali többnyelvűség

A hivatali többnyelvűség látható jelei megfigyelhetők az önkormányzatok, polgármesteri hivatalok és települési intézmények feliratain is. Itt csak két településről hozok példát, de minden hivatalosan többnyelvű helységben hasonló a helyzet. Az újvidéki polgármesteri hivatal ajtaja mellett négy nyelven (szerbül – csak cirillel, magyarul, szlovákul és ruszinul) van feltüntetve a hivatal neve, a topolyai városi könyvtár előtt szintén ugyanezen a négy nyelven hirdeti a bejárat előtti tábla az intézményt, a szerb azonban mindkét ábécével olvasható: *Библиотека „Ержебет Јухас” Бачка Топола – Biblioteka „Eržebet Juhas” Bačka Topola – Juhász Erzsébet Könyvtár Topolya – Knižnica Erzsébet Juhász Báčska Topola – Библиотека „Ержебет Јукас” Бачка Тополя*.

3.5. Utcanevek nyelvi tarkasága

Ha egész Szerbia nyelvi tájkép-kincsésbánya, a vajdasági utcanevek ezen belül a legértékesebb leletek. Az eredetileg magyar utcaneveket hol szó szerint lefordítják, hol transzkribálják, hol szabályos szerb ragozással tüntetik fel, hol csak a magyar név elé teszik az *ulica* ‘utca’ szót és minden mást hagynak magyarul, a személynevekben a sorrendet hol megtartják, hol megcserélik, az

egyéb elemek sorrendje gyakran esetleges – tökéletes kavalkád, mindenféle szabály vagy rendszer nélkül. Lássunk tehát most néhány példát mind a szerb nyelvi szabályoknak megfelelő utcanevekre, mind pedig a hevenyészett szerbséggel írt táblákra; a települések nevét csak ott adom meg a leírás mellett, ahol valamilyen nyelvi anomáliával szembesülünk (nem tartozik ide a családnév és utónév sorrendje, mivel a magyar sorrend néha a szerbben is előfordul).

Szabályos utcanevek: *УЛИЦА РАКОЦИЈЕВА* – *RÁKÓCZI UTCA*, *УЛИЦА МИКЛОША РАДНОТИЈА* – *RADNÓTI MIKLÓS UTCA*.

Petőfi olykor gondot okoz a táblák szerb feliratában, pl. *ULICA PETŐFI SÁNDOR UTCA* – azaz itt lakonikus egyszerűséggel a magyar utcanév elé tették a szerb *ulica* ‘utca’ szót, anélkül hogy a szórendet megváltoztatták volna és magát a nevet genitivusba tették volna, ahogyan a szerb utcanevekben szokásos. Máshol viszont az *УЛИЦА ПЕТЕФИ ШАНДОРА* formával találkozunk, azaz a szórend marad magyar, és a genitivusi alakba csak az utónév került (szabályosan *Шандора Петефија* lenne). A kishegyesi *II. Rákóczi Ferenc utca* neve komoly gondot okozott a szerbre fordítónak, nem is sikerült megküzdenie vele, az eredmény ugyanis ez lett: *Ulica II. Rakoci Ferenca*. Ez semmilyen szempontból nem felel meg a szerb normáknak: uralkodók nevében a szám az egész szerkezet végén szerepel, az utónévnek a családnév után kellene állnia, és természetesen a név mindegyik tagját genitivusba kellene tenni: *Ulica Ferenca Rakocija II-og* (vagy csak *II*). Érdekes megoldás az is, amikor az utcanévben szereplő magyar közszt szerb képzővel látják el, így lesz a *TÓPARTI UTCA* szerbül *УЛИЦА ТОПАРТСКА*. (Tegyük hozzá, hogy a normál attributív szerkezetekben a szerb szórend általában fordítva lenne, de az utcanévtáblán így egyszerűbb, megszokottabb elhelyezni a szöveget, legtöbbször az *ulica, trg* stb. áll elől.

3.6. Közterületi és intézményi nyelvhasználat

A városi közterületeken, magánintézményeken és magánházakon is jól nyomon követhető a két- vagy többnyelvűség használata. Zentán a Tisza-parton az önkormányzat két nyelven figyelmeztet: *PAŽNJA! ZADRŽAVANJE NA ZALEĐENOJ TISI JE OPASNO PO ŽIVOT!* – *FIGYELEM! A TISZA JEGÉN VALÓ*

TARTÓZKODÁS ÉLETVESZÉLYES! Magánház kerítésén olvasható viszont ez a felirat: *PAS UJEDA!* – *A KUTYA HARAP!* Egy autószerviz viszont a cégnevet csak szerbül, míg az gépjármű-forgalomra való figyelmeztetést két nyelven írja ugyanazon a táblán: *MAŠINOREMONT – PAZI AUTO!* – *VIGYÁZZ AUTÓ!* Egy kifőzde előtt található az alábbi tábla (a fotózás pillanatában éppen üresen): *SUTRA KUVAMO – HOLNAP FŐZÜNK.* Számomra egyértelmű, hogy itt szerbről fordította a szöveget egy olyan személy, aki ugyan tud magyarul, de a reáliákat kevésbé ismeri: a szerbben ez a forma teljesen megszokott, magyarul azonban így nem mondják, legjobb lenne a *holnapi menü*, *holnapi ajánlatunk* vagy valami hasonló felirat. Királyhalom önkormányzata akkurátusan elhelyez minden információt két nyelven, összesen háromszor: első helyen szerb cirillel, utána magyarul, végül pedig szerb latin ábécével. Nemcsak az utcanevek ilyenek, de az útbaigazító táblák is, nyilakkal jelzik, merre van a temető, határátkelő, egy-egy utca, közintézmények stb. Pl.: *ГРАНИЧНИ ПРЕЛАЗ – HATÁRÁTKELŐ – GRANIČNI PRELAZ / ЗЛАТНИ ШОП – ARANY SOR – ZLATNI ŠOR – ГРОБЉЕ ТЕМЕТЉ – GROBLJE* egyazon táblán.

Tornyos határában egy csárda cégérén ez a felirat látható: *Гостиона РОЖА ШАНДОР*, azaz szerb cirill betűs a tábla, de a név magyar sorrendben szerepel. Alatta azonban már két nyelven is megtalálhatók az ajánlatok (ezúttal a szerb latin betűvel), de nem teljesen egyforma a két szöveg: *Riblja čorba, škembić, roštilj – Halászlé, pacal, pörkölt* (mivel a táblán az itt vesszővel elválasztott szavak egymás alatt vannak, nem egyértelmű, hogy pacalpörköltről van-e szó vagy pacalról és pörköltről).

Egy kishegyesi kocsmá itallapja meglehetősen vegyes képet mutat. Az italok neve általában szerbül van feltüntetve (pl. *špricer, rakija od kajsija, rum – domaći* stb.), a külföldi italok nevét azonban nem írják át szerb szabályok szerint fonetikusán (pl. *Jägermeister, Whisky – Ballantines, Johnny Walker* stb.). Az itallap alján azonban két nyelven olvashatók az információk, mégpedig előbb magyarul, csak utána szerbül: *18 éven aluli személyeknek nem szolgálunk fel alkoholos italt!* – *Osobama koje nisu navršile 18 godina, ne poslužujemo*

olkoholna (sic!) pića! Illetve A PANASZKÖNYV A SANKBAN TALÁLHATÓ! KNJIGA ZA ŽALBI SE NALAZI U ŠLANKU! Köszönjük látogatását! Hvala na poseti!

Zomborban a magukat magyaroknak vallók száma 2011-ben mindössze 2851 volt, azaz mindössze 5,98% (az összlakosság 47623), így a város hivatalosan nem kétnyelvű, az utcanevek sincsenek feltüntetve magyarul, bár a város határát jelző feliratok kétnyelvűek. Zombor község területén azonban a magyarok aránya a városénak a kétszerese (12,73%), ezért néhány közintézmény magyarul is kiír alapvető információkat, pl. a városi kórház kapuján az intézmény neve szerb cirillel, latinnal és magyarul is fel van tüntetve (igaz, a többi tájékoztatás már csak szerbül szerepel). Zomborban a kétnyelvűség inkább a turistáknak kedvez: az útbaigazító táblák legtöbbször szerb cirillel és angolul található meg, pl. *Центар града – City Centre, Болница – hospital, Железничка станица – Railway Station, Тениски терени – Tennis Courts*.

A petróci (szerbül *Bački Petrovac*, szlovákul *Báčsky Petrovec* vagy *Petrovec*) szlovák többségű település, 2011-ben a 6155 lakosból 5549 vallotta magát szlováknak. A dél-bácskai város gimnáziumának közelében háromnyelvű tábla hirdeti, merre található az iskola: *Гимназија „Јан Колар” – Gymnázium Jána Kollára – Gimnasioum „Jan Kolar”*. Az első szerb, a második szlovák, de a harmadik nyelvet nem sikerült megfejteni. Internetes találat ilyen formára csak ciprusi görög volt, de Petrócön egyetlen görög sem él. Több fordító kollégától is kérdeztem, de egyértelmű választ senki nem tudott adni: azt feltételezték, hogy vagy rontott angol, vagy mégiscsak a görög szó latinra átírt formája, de hogy ez esetben mi motiválná a görög felbukkanását, azt senki nem tudta megmagyarázni. Magam az angolt tartanám valószínűbbnek, már csak azért is, mert szerb fordítók körében késhegyig menő harcok folynak az iskolatípus nevének angol fordításáról (Rajslí Emese szíves szóbeli közlése).

Közigazgatásilag Kishegyeshez tartozik Lovćenac (Szeghegy), ahol jelentős létszámú montenegrói közösség is él, 2100 fővel (56,86%) ők alkotják ma a többséget. Ebből következően a faluban a feliratok legtöbbször háromnyelvűek – igaz, a magyarok lélekszáma elenyésző (107 fő, 2,98%), de mivel Kishegyes

magyar többségű település, a magyar hivatalos itt is. A montenegrói nyelv hosszas viták és procedúra után 2017 decemberében nyerte el nemzetközileg is az önálló nyelvi státuszt az ISO 639 bizottságtól. A szerb és a montenegrói között nyelvileg csekély a különbség, a kölcsönös érthetőség a beszélők között közel százszázalékos, mindkét nyelv használja mind a cirill, mind a latin ábécét (a montenegróiban van két olyan betű, amely a szerbből hiányzik: ezek a cirill ábécében a *ć*, illetve a *ž*, a latin betűs változatban *ś* és *ž*). A nagyfokú nyelvi hasonlóság miatt nem egyszer nehéz eldönteni, melyik montenegrói szöveg, hacsak nincs valamilyen jellegzetes montenegrói betű vagy nyelvi forma az adott feliratban, ami a szerbben nem létezik. A háromnyelvű utcanévtáblákon például csak a magyar azonosítható be egyértelműen, a másik két felirat esetében csak tippelhetünk arra, hogy az elsőt szánták szerbnek, a másodikat montenegróinak, mivel Kishegyes többi részén és szinte minden más településen is a lakosság számarányától függetlenül előbb van a szerb, utána a kisebbségi nyelvű utcanév: *Улица МАРШАЛА ТИТА – Ulica MARŠALA TITA – TITO MARSALL Utca* (sic!). A montenegrói közösségi ház falán található feliratok esetében azonban azt kell valószínűsíteni, hogy minden egynyelvű felirat montenegrói nyelvű, bár nyelvileg semmiben nem különbözik a szerbtől, pl. *ТРГ IV ПРОЛЕТАРСКЕ БРИГАДЕ, ЧЕТВРТА БРИГАДА ТО СУ ЧЕТИРЕ БРИГАДЕ*. A helyi postahivatal is három nyelven írja ki az információkat, itt azonban jól megkülönböztethető egymástól a szerb és a montenegrói, az utóbbiban ugyanis az (i)jekavski formát találjuk: *РАДНО ВРЕМЕ – RADNO VRIJEME – ÜGYFÉLFOGADÁSI IDŐ*. Megjegyzendő, hogy az információs tábla tetején a település neve szerepel cirill és latin ábécével is, a magyar név azonban nincs feltüntetve – elképzelhetőnek tartom, hogy a *Szeghegy* nevet még a helyi magyarok is csak elvétve használják, és mivel számuk elenyészően csekély, ezért a posta sem látta szükségét kiírni (míg Kishegyesen pl. a buszmegállón magyarul is szerepel a helynév). A helyi vaskereskedés cégéről a cégnév még nem árulkodik a nyelvről, a mellette álló reklámszöveg *мјесту* szavából azonban teljes biztonsággal kiderül, hogy montenegróiuul van a felirat (szerbül *мјесту* lenne): *ГВОЖЂАРА – СВЕ НА ЈЕДНОМ МЈЕСТУ*.

3.7. Egynyelvűség a feliratokon

Vannak csak magyar nyelvű táblák és feliratok is Vajdaság-szerte. Az egynyelvű feliratok többsége magánterületen vagy magánvállalkozásnál, magánházakon látható, és bármely kétnyelvű vajdasági településen találkozhatunk velük. Némelyikük nyelvileg nem teljesen szabályos még a regionális köznyelv szerint sem, olykor kissé megmosolyogtatóan furcsa. Így például Topolyán a függőlegesen kihelyezett *KONYVESBOLT* cégéren jól látható, hogy nem lekopott az ékezet, hanem soha nem is volt ott, mert nincs annyi hely az *O* betű fölött – elképzelhetőnek tartom, hogy magyarul nem tudó szerb táblafestő készítette a feliratot, és nem tudta, hogy az a két pont fontos lehet.

A budiszavai (tiszakálmánfalvai) temetőben szintén van egy érdekes egynyelvű információs tábla (végig nyomtatott nagybetűkkel, itt a könnyebb olvashatóság kedvéért kisbetűsen, de betűhíven idézem): *Felhívás ! / Törekedjünk hogy a temetők minden része, minden időben szép tiszta és rendezett legyen! Kérünk mindenkit – hulladékot a megjelölt hejre dobja, vigyázon az általános rendre. – A szépen rendezett temető mindanyunk érdeme. Köszönöm.* Mint látható, a szöveg első részében legfeljebb a központozást lehet kifogásolni, a többi alapján azonban az gyanítható, hogy a feliratot magyarul jól beszélő, de feltehetőleg szerb iskolába járt személy készítette, aki nem ismeri a *j/ly* használatát, és a hosszú mássalhangzók jelölése is gondot okoz neki, mivel a szerbben soha nem írnak le két egyforma mássalhangzót (még az idegen neveket is átírják szerb fonetika szerint). Az egész felhívás tehát meglehetősen furcsa, hiszen az első felében, amelyet a táblán egy vastag, vízszintes fekete vonal választ el az alsó résztől, még a magyarok számára olykor nehéz szóalakok (pl. *törekedjünk*) is hibátlanul szerepelnek, míg a második fele rengeteg helyesírási hibát tartalmaz.

Egy nyelven, csak magyarul hirdeti magát a palicsi zálogház is Királyhalmon több helyen, szerb nyelvű plakátjuk nincs az egész településen – ennek okát sem sikerült felderítenem. Palicson és a környéken ugyanis megfordulnak és laknak

szerbek is, nekik is szükségük lehet zálogházi szolgáltatásra, nemcsak a magyaroknak.

Kishegyesen az egyik kávézó ajtajára néhány éve kiragasztott plakát – nem meglepő módon – szintén csak magyar szöveget tartalmaz: *ŐSÖK NAPJA, Bugac, 2017. augusztus 11–12–13.* A plakát tetején az esemény neve rovásírással is olvasható.

3.8. Szinte érthetetlen soknyelvűség

Végül egy olyan, a Facebookon (közelebbi helymegjelölés nélkül) keringő feliratot szeretnék bemutatni, amely megmosolyogtat mindenkit. Többnyelvű figyelmeztetés egy magánház kerítésén, kézzel írva, nyomtatott betűkkel, az alján még egy rajz is segíti a megértést – erre a szerbül nem tudó és még a cirill betűket sem ismerő járókelőnek valóban szüksége lehet: *ПАЗИ, ЦЕКИ АПЕ! – ПАЖЊА, ПАС УЈЕДА! – ВИЋАЗ, КУЋА ХАРАП! – ВАРНИНГ, ДОГ ИЗ ХАНГРИ!* – [itt következik egy ugató kutya rajza] *AB, AB, AB!* Az első nyelvet nem sikerült megfejteni, egyes vélemények szerint talán albán lehet, a második egyértelműen szerb, majd magyar és angol; a rajz és maga az ugatás pedig talán tekinthető univerzálisnak. Az albánt a magam részéről nem tartom valószínűnek, mivel – mint a fentebb ismertetett népszámlálási adatok is mutatják – a Vajdaságban az albán mint népcsoport nem szerepel a kimutatásokban (bár természetesen élnek a tartományban albánok is). A magam részéről inkább valamilyen roma nyelvre tippelek, de sajnos ebben a feltételezésemben senki nem tudott megerősíteni, igaz, megcáfolni sem. Jót nevettem, nevtünk a kiíráson, de alaposabban belegondolva remek indikátora a vajdasági soknyelvűségnek és az olykor kissé kaotikus nyelvhasználatnak: megvan a törekvés, hogy mindenkit megfelelően tájékoztassanak, a megvalósításba azonban olykor be-becsusszan valami hiba.

4. Összegzésként elmondható, hogy a vizsgált terület látható nyelvében a szerb egynyelvűség mellett leginkább a szerb–magyar kétnyelvűség dominál, de emellett a kötelezően többnyelvű vagy csupán jelentős nyelvi kisebbséggel rendelkező településeken más nyelveken írt feliratok is felbukkannak (szlovák,

ruszin, montenegrói). A két- vagy többnyelvű feliratokon szinte mindig a szerb áll első (ha mindkét ábécével feltüntetik a szöveget, akkor az első két) helyen, a további nyelvek sorrendje esetleges, de legtöbbször a magyar a következő (ez alól kivétel a Lovćenac, ahol a montenegrói).

Megállapíthatjuk ezenkívül azt is, hogy a Vajdaság nyelvi tájképekben talán gazdagabb, színesebb mint Szerbia többi része (bár a délebbi, albán és bolgár kétnyelvű területeken készült fényképeim is nagyon érdekesek nyelvi szempontból). Ennek oka egyrészt a lakosság etnikai és nyelvi összetételében keresendő, hiszen a hat, tartományi szinten hivatalos nyelv mellett településenként még egyéb nyelvek is használatban vannak úgy hivatalos szinten, mind a magánéletben; másrészt pedig a szerb törvényi szabályozásban, amely nem csupán megengedi, de egyenesen kötelezővé is teszi a kisebbségek nyelvének használatát ott, ahol jelentős számban élnek a szerbtől eltérő nemzetiségi és nyelvi csoportok. Az irány mindenképpen jó, sőt követendő lenne sok más ország számára is, hiszen a nyelvi egyenjogúságot így lehet legjobban előmozdítani és elfogadtatni a nyelvi többséggel is. Ami viszont a gyakorlati megvalósulást, alkalmazást illeti, számos anomáliával találkozhatunk (pl. ügyintézés kisebbségi nyelven, névhasználat, pontosabban a nevek átírása stb.). Ezeknek a problémáknak a feltárása, bemutatása azonban egy külön tanulmány témája lehet – a nyelvi tájképek csupán részben és felületesen jelzik ezeket, ám önmagukban is sok mindenre rámutatnak.

Bibliográfia

- Ivković, D. 2015a The linguistic landscape of Serbia I. Perceptions of alphabet presence in the public sphere. *Anthropology* 15: 87–110. (Језички крајолик Србије (први део): Перцепција присуства ћирилице и латинице у јавној сфери. Antropologija.)
- Ivković, D. 2015b The linguistic landscape of Serbia II. Genre digraphia and script semiotization. *Anthropology*, 15: 69–99. (Језички крајолик Србије (други део): Жанровска диграфија и семиотизација писама. Antropologija.)

- Laitinen, Mikko and Zabrodszkaja, Anastassia 2015. Dimensions and dynamics of sociolinguistic landscapes in Europe. In: Mikko Laitinen / Anastassia Zabrodszkaja (eds.) *Dimensions and dynamics of sociolinguistic landscapes in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 11–25.
- Peukert, Hagan 2015. Urban linguistic landscaping: Scanning metropolitan spaces. In: Mikko Laitinen / Anastassia Zabrodszkaja (eds.) *Dimensions and dynamics of sociolinguistic landscapes in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 29–51.
- Tolcsvai Nagy Gábor (ed.) 1998. *Nyelvi tervezés*. Budapest: Universitas Kiadó.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Fordította Pap Mária. Budapest: Osiris Kiadó.

Elektronikus források

- Ilić, Marija – Sandra Buljanović 2013. Hungarian in the linguistic landscape of Serbia: A comparison between Belgrade, Pančevo and Debeljača:
<http://www.nytud.hu/nyelvitajkep/en/abstr-eng.html> (Utoljára megtekintve: 2020. 01. 15.)
- <http://www.mnt.org.rs/dokumentum/torvenyek-es-egyeb-jogi-dokumentumok-magyar-nyelven> (Utoljára megtekintve: 2020. 01. 15.)
- <http://popis2011.stat.rs> (Utoljára megtekintve: 2019. 09. 26.)
- <https://bit.ly/34Mk69W> (Utoljára megtekintve: 2020. 09. 30.)
- <https://bit.ly/3jpLU8f> (Utoljára megtekintve: 2020. 09. 30.)

**One, Two and More – Linguistic Landscapes in Vojvodina.
The Visible Mono-, Bi- and Multilingualism**

Edit Bogár, University of Belgrade, Faculty of Philology, Department of Hungarian Studies

Abstract

This paper describes and analyses inscriptions and road signs photographed in towns and on roads in Vojvodina. Among them, there are mono- bi- and multilingual texts in official and private use as well. Before introducing the pictures, a short review of linguistic landscapes as a sociolinguistic topic is given, then the regulations of national and linguistic minorities in the Serbian constitution and the minority act is shown and last but not least, the ethnic groups of Serbia as a whole and Vojvodina are introduced, based on the data of the 2011 census. The descriptions of the photos are aimed to display linguistic phenomena from the points of view of both code using and dominance of languages and writing systems (i.e. Cyrillic or Latin alphabet) in the given texts.

Keywords: linguistics rights, language policy, mono-, bi- and multilingualism, minority languages, linguistic landscape.

Jedan, dva, mnogo – jezički pejzaži Vojvodine.

Tragom vidljivih znakova jednojezičnosti, dvojezičnosti i višejezičnosti

Edit Bogar, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za hungarologiju

Sažetak

Ovaj rad opisuje i analizira natpise i putokaze fotografisane u naseljima Vojvodine i na njenim putevima. Među njima postoje jednojezični, dvojezični i višejezični tekstovi za službenu i privatnu upotrebu. Pre opisa slika dat je kratak pregled jezičkih pejzaža kao sociolingvističke teme, zatim su prikazani propisi o nacionalnim i jezičkim manjinama u Ustavu Republike Srbije i u aktu o manjinama i, poslednje, ali ne najmanje bitno, etničke grupe Srbije u celini i Vojvodine na osnovu podataka popisa stanovništva iz 2011. godine. Opisi fotografija imaju za cilj da prikažu jezičke pojave sa stanovišta upotrebe koda i dominacije jezika i sistema pisanja (tj. ćirilice ili latinice) u tekstovima.

Ključne reči: jezička prava, jezička politika, jednojezičnost, dvojezičnost i višejezičnost, manjinski jezici, jezički pejzaž.